

СИМВОЛИЧКЕ КЊИГЕ ЕНГЛЕСКЕ ЕПИСКОПАЛНЕ ЦРКВЕ СА ПРАВОСЛАВНОГ ДОГМАТСКОГ ГЛЕДИШТА

(Наставак)

в) О СВЕШТЕНСТВУ У ВЕЗИ СА SUCCESSIO APOSTOLICA
ЕНГЛЕСКЕ ЈЕРАРХИЈЕ

Глава прва

Питање о свештенству може се сматрати као једно од најважнијих а у исто време и најспорнијих питања енглеског вероучења. У Енглеској цркви постоји трочлана јерархија, чији је носиоци сматрају за истиниту и закониту. Констатујући ову чињеницу, пред нама се ипак поставља питање: да ли учење Енглеске цркве о свештенству одговара старо-црквеном значају те речи и да ли постоји у англиканству јерархијско свештенство или, другим речима, благодатна јерархија? Да би на ово питање дали објективан и непристрастан одговор изложићемо претходно у кратким цртама постојеће гледиште по томе питању: православно, римокатоличко и протестантско.

У православној догматици јерархија се одређује као „сталеж људи“, које је као једине Господ, овластио да распо-

---

¹ Ст. Стратимировић, Личности у српском устанку 1804 год (Срп. књ. гласник, 1907, св. јули — децембар, с. 260).

лажу оним средствима која је он даровао цркви за њен циљ, тј. овластио их да буду у њој учитељи, свештеници и духовни управитељи.¹ У сагласности са овом дефиницијом по којој професор Петроградске духовне академије И. Соколов даје овакво тумачење јерархијском служењу.² По својој садржини јерархијско служење јесте служење новозаветног свештенства. У цркви Христовој разликује се свештенство свих хришћана и јерархијско свештенство, или, према „Православном исповедању,“ „свештенство духовно“ и „свештенство тајанствено.“³ У Новом Завету сви који верују у силу искупљења и сједињења с вечним Првосвештеником Христом јесу свештеници, јер они „кроз Исуса Христа приносе духовне приносе, који су Богу повољни“ (I Петр. II, 5). „Али ради изражавања и остваривања овог духовног свештенства у животу видљивог друштва—цркве, установљено је нарочито тајанствено свештенство; тј. издвојена су нарочита лица да би служила као посредници између Бога и верних, и с једне стране, да би приносила Богу жртве за верне, а с друге — да би им саопштавала благодатне дарове од Бога, при чему као најбољи израз тог посредништва служи тајна евхаристије. Овим својим служењем, које је непрекидно везано са првосвештеничким служењем самога Христа и из Њега црпе своју силу, јерархија уједињује верне у један видљиви савез и помаже даљем сазидању и растењу тела Христова — цркве, продужујући на земљи дело Христово“ (Ефес. IV, 12—13).⁴ Јерархија се јавља, дакле, као орган који врши највишу религиозну функцију целог тела и кога не може заменити нити какав други орган нити цело тело.

Због свог високог назначења јерархија се не може сматрати као човечја установа, која се јавља као резултат природног развитка црквеног живота. Извор њених пуномоћија ми не можемо да тражимо у вољи друштва, чије свештеничко достојанство она претставља, него у вољи њеног

¹ М. Макариј, Православное догматическое богословие, 1851 г., т. III, стр. 275.

² Види његов чланак о јерархији у Богословској Енциклопедији т. VI, стр. 255—263.

³ Православное Исповѣданіе Каѳолической и Апостолъской церкви Восточной, отвѣтъ на вопросъ 108.

⁴ Богословская Энциклопедія, стр. 257.

Оснивача. Јерархију је установио у цркви сам Бог и то не као општу идеју црквене власти него као одређену установу чији су први претставници и носиоци Божјих пуномоћија била апостоли. Ова установа има да постоји вечно кроз непрекидно преношење примљених од Исуса Христа пуномоћија уз помоћ одређеног видљивог знака тајанственог рукополагања. Апостолско прејемство (*successio apostolica*), дакле, улази као неопходан елемент у појам јерархије. Према томе служење, које није везано на овакав видљив начин са првим носиоцима Божјих пуномоћија — апостолима, не може се сматрати као ваљано макар и васпостављало све спољашње јерархијске форме.

Апостолско прејемство се не састоји само у прејемству - непрекидном примању кроз тајанствено рукополагање јерархијске власти у цркви: проповедања речи Божје, вршења богослужења и управљања црквом, — него и у прејемству — непрекидном примању и чувању — Христове науке предате преко апостола. Само кроз чување Христове вере и на темељу јединства те вере „јерархија уједињује верне у један савез и помаже даљем сазидању и растењу тела Христова - цркве.“ У истинитом и првобитном своме значењу прејемство јерархије не може се дакле одвојити од прејемства у учењу, у чувању истине. На ово указује св. Григорије Богослов, по коме јерархијско прејемство баш и треба разумети као прејемство у вери, побожности а не у заузимању катедре. Нарочито изразито исказује ову мисао св. Григорије у следећим речима: „Τὸ μὲν γὰρ ὁμόγνωμον καὶ ὁμόθρονον, τὸ δὲ ἀντίδοξαν καὶ ἀντίθρονον καὶ ἢ μὲν πρὸς ἡγορίαν, ἢ δὲ ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς“ („Јер је само истомисленост (у исто време) и једнопрестолност, а разномисленост (у исто време) и разнопрестолност“).¹ На апостолско прејемство као установу, кроз коју се одржава неповређена истина у цркви указује св. Иринеј лионски. У своме делу „*Contra haereses*“ он проводи мисао да прави мисао Писма и истиниту науку треба тражити код епископа, који у католичкој цркви имају прејемство од апостола. Где је благодатно прејемство ту је и истина: „*Ubi igitur*

¹ S. Gregor. Theol., oratio XXI, cap. VIII, Migne, ser. graec., t. XXXV, col. 1090.

charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quae est ab apostolis Ecclesiae successio...¹. Сагласност - јединство у вери црквених пастира, нарочито епископата, служи као израз јединства цркве Христове као једнога тела, које има једну главу - Христа (Колош. I, 18). Зато и каже св. Кипријан: „У дому Божјем, тј. у цркви Божјој, живе само сагласни и једнодушни.“² Црква остаје једна и јединствена у сва времена, јер живи на основу непроменљивих начела која јој је дао њен Оснивач и чија је непроменљивост зајемчена у јединству јерархијског прејемства. Ову мисао лепо изражава св. Кипријан кад каже: „Једина католичка црква је сједињена и учвршћена везом свештеника, који су узајамно међу собом везани“ („cohaerentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata“)³ и на другом месту: „Епископство је једно и недељиво и сваки у њему учествује уз опште споразумевање“ („episcopatus unus est cum a singulis in solidum pars tenetur“).⁴ Један и јединствен епископат служи дакле не само као орган спољашњег јединства цркве, него и као орган и чувар и њеног унутрашњег јединства. На паралелу и везу, која постоји између јединства цркве и јединства епископата, св. Кипријан указује у писму Антонију. Као што је „црква у целој свету једна будући раздвојена Христом на многе чланове,“ каже св. Кипријан, тако је и „један епископат будући разгранат у једнодушној целини многих епископа“ („episcopatus unus episcoporum multorum concordia numerositate diffusus“)⁵. Један епископат, дакле, као чувар вере, побожности и апостолског предања у цркви, јавља се као и најизразитији претставник јединства цркве. Св. Кипријан на више места наглашава и брани јединство цркве, јединство епископата и јединство вере, указујући на њихов узајамни однос и везу. За њега је то јединство „тајна,“ „савез неподељиве слоге“⁶. „Бог је

¹ S. Irenaeos, Contra haereses, cap. XXVI, vers. 5, Migne, ser. graec. t. VII, col. 1055-56.

² S. Cyprian, Epistola ad Magnum, cap. V, Migne, ser. lat. t. III, col. 1189.

³ S. Cyprian, Epistola LXIX ad Flor. Pupianum, cap. VIII, Migne, t. IV, col. 419.

⁴ S. Cyprian, De unitate ecclesiae, cap. V, Migne, t. IV, col. 516.

⁵ S. Cyprian, Epistola X ad Antonianum, cap. XXIV, Migne, t. III, col. 815.

⁶ Cyprian, De unitate ecclesiae, cap. VII, Migne, t. IV, col. 520.

један и један Христос, једна је црква Његова и вера једна и један је народ сједињен у јединство тела савезом слоге.¹ Пошто се ово јединство не може цепати, св. Кипријан каже на другом месту: „Ми се највише бринемо и морамо да се бринемо да би по сваку цену одржавали јединство, предато од Господа преко апостола нама, њиховим наследницама.“² На чување учења Васељенске цркве, у којој се садржи Богом дата истина, указују и источни патријарси. „Сва наша ревност, кажу они, управљена је на то да сачувамо у чистоти и неокрњено божански, беспрекорни и најсавршенији символ Христове вере сагласно с јеванђељем и одлукама седам васељенских сабора и учењем саборне цркве, која непрекидно траје.“³

Римокатоличка црква је, углавном, задржала стари васељенски принцип јерархијског служења, мада је учење о папском примату, као основу целог црквеног строја, оставило свој траг на општем положају јерархије у цркви. Не постоји знатна разлика између Римокатоличке цркве и Православне у погледу садржине јерархијског служења. Само што Римокатоличка црква у складу с општим правцем западног богословског мишљења више истиче и ставља на прво место функцију свештенства, која се састоји у освећењу дарова и принашању жртве, сматрајући ту функцију као најглавнију у јерархијском служењу. Затим између јерархије и мирјана у Римокатоличкој цркви постоји однос власти и потчињених.⁴

Протестанти — лутерани и реформатори — одбацили су старо црквено учење о цркви и свештенству као тајни, заменивши га учењем о општем свештенству свих хришћана. При спровођењу овог учења у живот протестанти су се показали недоследни. У вези са појавом у самом протестантизму фанатичких учитеља који су применили учење о општем свештенству у „Аугсбуршком исповедању“ појавио се

¹ Ibid., cap. XXII, col. 534.

² Cyprian, Epistola II ad Cornelium, cap. III, Migne, t. col. 729.

³ Окружно послание единой, святой, соборной и апостоловской церкви ко всѣмъ православнымъ христіанамъ 1848 г. § 12, види руски превод у часопису „Христіанское Чтеніе“. 1849 г. т. II.

⁴ Богословская Энциклопедія, стр. 261.

члан: „Нико не може у цркви да јавно проповеда или да врши тајне, ако није позван за то на законит начин (*rite vocatus*).“ Да би се избегао неред верни уступају своја свештеничка права једном или неколицини према потреби.“¹ Дакле црквени служитељи су у протестантизму само делегати друштва верних, које се једино јавља као носилац свештеничких пуномоћја.

Глава друга

Енглеска јерархија води Порекло од Матеја Паркера (*Matthew Parker*) који је био рукоположен за кентерберијског архиепископа 17 децембра 1559 године. Чим је први парламент за време краљице Јелисавете, који је почео своје седнице у јануару 1559 године, укинуо понова сваки значај папске власти у Енглеској, пред Енглеском реформираном црквом било је постављено питање о установљењу њене јерархије.² Епископске катедре тада у Енглеској заузимају су људи постављени за време краљице Марије, тј. ревносне присталице Римокатоличке цркве и папе који су били у опозицији према реформама краљице и парламента. Од шеснаест тих епископа, колико их је било тада у Енглеској,³ само један Антони Кичин (*Anthony Kitchin*), епископ ландафски (*Llandaff*) положио је заклетву о супремацији (*Oath of Supremacy*) којом је признао краљицу врховним поглаваром цркве, сви су пак остали епископи, петнаест на броју, одбили то, због чега су и били збачени.⁴ На тај начин за целу Енглеску сад је био само један законити и пуноправни епископ ландафски. Да би се спречио евентуални прекид апостолског прејемства било је неопходно да се умножи број епископа и пре свега да се успостави архиепископат,

¹ Conf. august. p. I, art XIV; Apolog. ad. art. XIV.

² В. Соколовъ, Јерархија англиканской епископальной церкви, стр. 1.

³ У то време број епископа у Енглеској уопште је био мањи од броја епархија: на двадесет седам епархија било је шеснаест епископа. Ово се објашњава тиме што су девет епископа на челу с кентерберијским архиепископом умрли 1558 године од куге која је владала тада у Енглеској а две катедре нису биле попуњене.

⁴ В. Соколовъ, op. cit., стр. 1—3.

јер без овога, према енглеским законима, било је немогуће постојање самосталне црквене управе.¹

Као кандидат за кентерберијског архиепископа од стране владе био је одређен Матеј Паркер који је пре тога био капелан краљице Ане Болен и један од наставника њене кћери краљице Јелисавете. Овог кандидата, предложеног од стране владе, изабрао је капитул кентерберијске саборне цркве у августу 1559 године за примаса Енглеске цркве. У септембру 1559 године краљица је упутила грамату (*De regali assensu*) на име шесторице епископа са налогом да према 25 статуту Хенрика VIII утврде изабраног кандидата (*to confirme the seid eleccion*) и изврше како треба његово посвећење (*to investe and consecrate the seid person sov electet*)². Ту шесторицу епископа су сачињавали: Катберт Танстол (*Cuthbert Tunstall*), епископ дарамски (*Durham*), Гилберт Борн (*Gilbert Bourne*), епископ батски и велски (*Bath and Wells*), Давид Пол (*David Pole*), епископ питербороски (*Peterborough*), Антони Кичин (*Anthony Kitchin*), епископ ландафски (*Llandaff*), Виљам Барло (*William Barlow*), епископ чичестерски (*Chichester*) и Џон Скори (*John Scory*), епископ херефордски (*Hereford*)³. Прва четири епископа, именована у грамату, били су пуноправни епископи и имали су своје катедре још за време краљице Марије. Један од њих Антони Кичин, као што смо напред видели, признао је нов поредак и положио супрематску заклетву. Остала три епископа — Танстол, Борн и Пол, изгледа, још нису били позвани да полагају ту заклетву. Ову тројицу епископа влада је сматрала свакако за људе који би били способни да се измире с новим поретком и зато је сада чинила покушај да их склони на то измирење.

¹ А. Булгаковъ, Законность и дѣйствительность Англиканской іерархіи съ точки зрѣнія Православной церкви (Труды К. Д. А., 1900, августъ, стр. 528).

² Према томе статуту енглески владар је слао своју грамату (*Letters patentes*) на име архиепископа и двојице епископа или пак на име четворице епископа. Пошто су за време Паркера обе архиепископске катедре биле упражњене, краљица Јелисавета је морала да упути своју грамату на име најмање четворице епископа који су само у том броју могли по закону да утврде и посвете новоизабраног епископа.

³ В. Соколовъ, *op. cit.* стр. 7—9 и Dixon, *History of the Church of England Vol. V pages 199 et seq.*

позивајући их да приме учешће у посвећењу Паркера. Да је влада успела у своме покушају и названи епископи примили учешће у посвећењу Паркера, питање енглеске јерархије било би још тада коначно решено у погледу апостолског прејемства. Али у одговору на краљевску грамату три законита и пуноправна епископа одрекли су да рукоположе Паркера и да га утврде за архиепископа кентербериског. Ускоро су ови епископи били збачени пошто су одбили да положи супрематску заклетву.¹

После саветовања са правницима краљица Јелисавета кроз три месеца после прве грамате, у децембру 1559 године, издала је нову грамату на име седморице епископа. Ту седморицу су сачињавали: једини законити и пуноправни епископ из Енглеске Антони Кичин (Anthony Kitchin), епископ ландафски (Llandaff), један законити и пуноправни епископ из Ирске Џон Бејл (John Bale), епископ осориски (Ossory), два епископа суфрагана-викарија (законити али непуноправни епископи) — Џон Хоџкинс (John Hodgkins), епископ бедфордски (Bedford) и Џон Солсбери (John Salisbury), епископ тетфордски (Thetford) и најзад три епископа из времена Едуарда VI који су као присталице реформе били збачени за време краљице Марије — Виљам Барло (William Barlow), Џон Скори (John Scory) и Мајлс Кавердел (Miles Coverdale). Да би се отстранили приговори против лица која нису била пуноправна за свршавање претстојећег важног чина, друга краљичина грамата на крају је добила необичан за такве грамате додаток. „Ако у претстојећем вашем чину, говорило се у том додатку, или у вама самима или у неким од вас у погледу услова, стања, ваше правне способности недостаје или ће недостајати нешто што је по законима ове наше државе или по законима црквеним потребно или неопходно, ми због услова времена и крајње потребе — допуњујемо својом врховном краљевском влашћу“². Од седам лица, на чије је име била издата друга грамата краљице Јелисавете о посвећењу Паркера, нису се јавили три епископа, а међу њима баш они који се могу сматрати потпуно законити и пуноправни за свршавање порученог им чина. Нису се јавили:

¹ В. Соколовъ, *op. cit.*, стр. 4-9.

² В. Соколовъ, *op. cit.* стр. 9-10.

Антони Кичин, епископ ландафски, Џон Бејл, епископ осориски (из Ирске) и епископ суфраган Џон Солсбери тетфордски. Јавило се за посвећење четири лица: епископ суфраган Џон Хоцкинс бедфордски и три лица која је краљица васпоставила у епископском звању: Виљам Барло, Џон Скори и Мајлс Кавердел.¹ Ова су лица извршила посвећење М. Паркера: његово утврђивање и рукополагање.

Церемонија утврђивања (confirmation) М. Паркера за архиепископа била је обављена деветог децембра 1559 године у цркви св. Марије „de arcibus“. После извршене церемоније сви епископи и учесници у тој церемонији, према једном старом обичају, отишли су на ручак у најближу ресторацију која је носила назив „Коњска глава“ (The Nagg's head tawern)². Седамнаестог децембра у капели ламбетског архиепископског двора за време литургије, коју је служио Барло уз асистенцију двојице архиепископских капелана, било је извршено рукополагање М. Паркера. Неколико дана по рукоположењу Паркер је заједно са другим епископима који су га рукополагали почео да поставља нове епископе за упражњене епархије. Тако се установила и утврдила енглеска јерархија која без прекида траје до данас.³

Глава трећа

Пошто смо у претходној глави изложили историју установљења енглеске јерархије пред нама се природно поставља најпре питање о законитости и ваљаности садашње енглеске јерархије са канонско-историјског гледишта. Ово опште питање дели се на два посебна. Прво је питање: да ли

¹ А. Булгаковъ, *op. cit.*, стр. 532.

² У XVII веку у римокатоличкој литератури појавила се прича, да је постављење Паркера било извршено у поменутој ресторацији на један незаконит и бласфемичан начин и да је то постављење тобоже видео доктор Томас Нил, лектор јеврејског језика на Оксфордском универзитету. Ова бајка са „коњском главом“ држала се у полемичкој литератури до половине XIX века, али данас се може сматрати да је у историјско-богословској литератури одбачена и ниједан од озбиљних римокатоличких писаца не усуђује се да је изнесе. — В. Соколовъ, *op. cit.*, стр. 24-35.

³ В. Соколов , *op. cit.*, стр. 10-14 и 35-50.

се сачувала у енглеској јерархији непрекидно апостолског рукополагања или непрекидно пренашање благодети свештенства, и друго питање: да ли је ово пренашање благодети било у сагласности са канонима и праксом старе Васељенске цркве?

Посвећење М. Паркера било је извршено, како смо напред видели, не без тешкоћа. У том посвећењу, пре свега, одрекли су да учествују сви законити, пуноправни и самостални епископи а примају учешће лица чија је права и сама краљевска власт, изгледа, сматрала као недовољна, о чему сведочи додатак другој краљичиној грамати где се та права унапред „допуњују врховном краљевском влашћу“. Ово нас обавезује да извршимо анализу права и пуномоћија оних лица која су учествовала у посвећењу М. Паркера. Прво лице које је рукополагало М. Паркера био је Џон Хоџкинс (John Hodgkins), суфраган бедфордски. Он је био рукоположен римокатоличком чину 1537 године за време Т. Кранмера који је и сам био рукоположен по том чину. За време посвећења М. Паркера Хоџкинс није имао самосталне катедре, већ је био суфраган, тј. викарни епископ. Друго лице, које је примило учешће у посвећењу М. Паркера, и то главно лице, био је Виљам Барло (William Barlow), бивши епископ чичестерски. Он је изговарао молитву посвећења и био је, тако рећи, први и главни извршилац чина хиротоније. Према тврђењу римокатолика Барло није био уопште рукоположен за епископа, а према томе Паркер није могао да прими од њега јерархијску благодет¹. Ово се тврђење заснива на тој чињеници, што се о епископском рукоположењу Барло-а није сачувало никаквих записа у регистру архиепископа Кранмера који га је рукополагао. Међутим у тим регистрима-записницима више-мање тачно бележило се свако епископско рукополагање. Овој чињеници придају утолико већу важност што је по својим религиозним убеђењима Барло био човек који није признавао неопходност тајанственог рукополагања за епископа. Последње се чак потврђује једним документом у коме се наводе мишљења чланова комисије коју је одредио Хенрих VIII 1540 године ради састављања вероучења Енгле-

¹ А. Булгаковъ, *op. cit.*, стр. 537.

ске цркве. У тој комисији, као њен члан, Барло је изразио мишљнње да право постављања епископа у ствари припада владару а апостоли су то чинили зато што тада није било хришћанског владара; у крајњем случају чак и обичан мирјанин може да поставља свештенике. Кад је у комисији било постављено питање: „да ли је потребно у Новом Завету неко посвећење (consecration) епископа и презвитера, или је довољно само постављење (appointing) на дужност?“ — Барло е одговорио да је „довољно само једно постављење.“¹ Заступајући такво гледиште на епископско рукоположење, Барло је лако могао да избегне хиротонију, јер је и сам кентерберијски архиепископ Т. Кранмер изражавао о тајни свештенства исте мисли као и Барло, и чак у још оштријој форми. Према томе, кажу противници енглеске јерархије, архиепископ је могао лако да испусти из вида да Барло избегава рукоположење. Са таквим гледиштем римокатолика већина православних богослова се не слаже. За време Хенриха VIII, кад је Барло био изабран за епископа, било је тешко да се неко уклони од рукоположења. Без обзира на своја убеђења Барло није могао да управља у току више година епископском катедром за време краља, који је био противник протестантизма и непосредно примао учешће у црквеној управи. Може се признати да је Барло био рукоположен 1536 године и то по римокатоличком чину као и Хоцкинс. Остала два лица која су узела учешће у рукополагању М. Паркера: Џон Скори (John Scory), бивши епископ херефордски и Мајлс Кавердел (Miles Coverdale), бивши епископ екзетерски — били су рукоположени по новом реформираном чину рукополагања 30 августа 1551 године о чему је записано у регистру Кранмера. За време посвећења М. Паркера — Барло, Скори и Кавердел нису имали катедре, пошто су били збачени за време краљице Марије.

Дакле Хоцкинс, Барло, Скори и Кавердел воде своје посвећење од Т. Кранмера, који је био рукоположен по римокатоличком чину и у сагласности с римокатоличким канонима. У своје време Кранмер је био одлучен од цркве као лице које није хтело да се покорав папској власти и које је радило насупрот римокатоличким канонима (на супрот

¹ В. Соколовъ, *op. cit.*, стр. 55 и 56.

mandatum apostolicum), али пошто са гледишта Римокатоличке цркве благодет свештенства има неизгладиви карактер (character spiritualis indelibilis) — значи да се та благодет сачувала код Кранмера и по римокатоличком чину пренесена је на Хоџкинса и Барло-а и по новом чину на Скори-а и Кавердела, а преко ових по новом чину и на М. Паркера. Према томе могло би се признати да се у Енглеској цркви сачувала непрекидност апостолског рукоположења. Православна црква, насупрот Римокатоличкој, не признаје неизгладив карактер благодатним пуномоћјима свештенога чина. Епископ, лишен свога чина, према законима Православне цркве, постаје мирјанин и посвећење од његове стране другог лица нема никаквог јерархијског значаја. У случају са Паркером, лица, која су га рукополагала, по мишљењу В. Соколова, нису била лишена сана, него су била удаљена са својих катедара. Она нису изгубила своја јерархијска пуномоћја — духовну власт за вршење хиротоније.¹ Према томе и са гледишта Православне цркве не би се могло замерити рукополагатељима М. Паркера у погледу ваљаности (валидности) њихових рукополагања уколико се тиче услова који се постављају вршиоцима хиротоније као члановима свештене, а не и управне јерархије. У канонском праву, као што је познато, јерархија се дели на јерархију свештенства (ordinis) и јерархију управе (jurisdictionis). Вршилац хиротоније мора да има потребне услове као члан свештене, тако и управне јерархије. Главно значење имају услови који се тичу вршиоца хиротоније као члана свештене јерархије: хиротонију, на пример, може да врши само носилац вишег, тј. епископског степена свештене јерархије (1 и 2 ап. пр.) и др. Као члан управне јерархије епископ може да хиротонише само у границама своје јурисдикције, тј. своје епархије. Због тога не могу да хиротонишу хорепископи, викари и пензионисани епископи, који су по црквеном суду лишени тога права итд. Али недостатак потребне јурисдикције нема таквог важног значења, као што то има недостатак епископског чина. Хиротонија, извршена од ненадлежног епископа, није ништавна сама по себи, него је само оборива, тј. може бити због тога поништена од црквене власти -- сабора до-

¹ В. Соколовъ, *op. cit.*, стр. 86.

тичне аутокефалне цркве или васељенског сабора. На пример, II васељенски сабор није признао пуноважном хиротонију Максима Циника¹. Да ли су рукополагатељи М. Паркера имали јерархијску јурисдикцију? Мишљења су по овоме питању подељена. Док В. Соколов сматра да су рукополагатељи М. Паркера били потпуно компетентни за вршење чина хиротоније и извршено од њихове стране рукополагање је било не само ваљано, него и законито², докле А. Булгаков и многи други православни богослови заступају друкчије гледиште³. Џон Хоџкинс као суфраган био је непуноправни епископ, он је добио овлашћење за хиротонију од световне власти. Барло, Скори и Кавердел били су збачени са својих катедара за време краљице Марије. Узрок тог збацивања, изгледа, је био у томе, што су ова лица била ожењена, имала нека протестанска убеђења и живела животом који није био у складу с њиховим звањем⁴. Краљица Јелисавета је одредила ова лица за нове катедре и као у случају са Хоџкинсом дала им епископска пуномоћја да би на тај начин васпоставила у Енглеској стари црквени поредак који је предвидело 34 апостолско правило. Да ли је све ово одговарало канонима и пракси старе неподељене Васељенске цркве?

Пре свега начин који је био примењен од стране краљице Јелисавете да се у Енглеској цркви васпостави стари поредак црквене управе не би се могао признати као сагласан са канонима старе хришћанске цркве. Чак према мишљењу браниоца енглеске јерархије краљица Јелисавета је допустила злоупотребу своје власти⁵. Краљица збације пуноправне епископе који нису хтели да рукоположу М. Паркера и тиме нарушава 74 ап. пр., II вас. 6, IV вас. 9, ант. 14, 15, сард. 4 и др. уколико суд над епископима, а значи и њихово збацивање спада у делокруг епископског

¹ Сергије Тројицки, Црквено право, литографисана предавања, Београд, 1938 г., II део, стр. 22-25.

² В. Соколовъ, *op. cit.*, стр. 87-90.

³ Н. Малиновский, Православное догматическое богословие, т. IV, стр. 351, примедба 2.

⁴ А. Булгаковъ, *op. cit.*, стр. 538.

⁵ „Nec vero Elizabetha ab eodem abusu temperare voluit.“ Denny et Lacey, *De hierarchia Anglicana*, p. 8, cf. А. Булгаковъ, *op. cit.*, бр. 528.

сабора а не световне власти. Све ово краљица чини зато да би успоставила архиепископат без кога је било немогуће постојање самосталне црквене управе у Енглеској. Значи на- супрот 30 ап. пр. и 3 пр. VII вас. саб. енглеска црквена власт — јерархија установљена је помоћу „световних власти“. Ово важно питање у историји Енглеске цркве решава не сабор енглеских пуноправних епископа, него световна власт. Пошто су пуноправни епископи одрекли да учествују у рукоположењу М. Паркера, краљица позива лица, којима у најмању руку недостаје јерархијска јурисдикција.

Џон Хоџкинс пре и у време рукополагања М. Паркера био је викарни епископ (суфраган) и као такав према 57 пр. лаод., 8 и 9 пр. антиох. и 8 пр. I вас. саб. није имао само- стална епископска пуномоћија. Пуномоћије за рукополагање М. Паркера Џон Хоџкинс добија од световне власти, међу- тим према 13 пр. анкир. и 14 пр. VII вас. саб. он као под- ређени епископ није имао права да без одобрења свога епископа прима учешће у рукополагању уопште и шта више у рукополагању епископа. Значи Џон Хоџканс је поступио неканонично.

Барло, Скори и Кавердел су били збачени са својих кате- дара за време краљице Марије. То је било свакако учињено у име римског епископа, који је према 3 и 4 пр. сард. саб. био виши арбитар у епископским споровима у западним областима. Краљица Јелисавета их је васпоставила у епи- скопском звању у име сопствене власти над сталежима цр- квеним и грађанским. Поступак краљице Јелисавете стоји у супротности с општим начелом старог црквеног законодав- ства (ап. 32, I вас. 5, III вас. 5, антиох. 6) према коме је казна (у правилима одлучење, а у нашем случају збацивање са катедре) на коју су били осуђени Барло, Скори и Кавер- дел могла да се повуче само од оне власти која је ту казну одредила. Истина, наведена правила говоре о свештеницима и ђаконима, али изражени у њима принцип може се приме- нити и на епископе. Пошто епископа бира сабор (I вас. 4 и 5, ант. 19, карт. 13) и сабор га суди (ап. 74, II вас. 6, IV вас. 9, ант. 14 и 15, карт. 12, сард. 4, пр. цар. 394 г.), значи само сабор може и васпоставити епископа у његовом звању. Наш закључак потврђује 32 апостолско правило и 6 правило ан- тиохијског сабора.

М. Паркер и лица која су га рукополагала могу бити оправдани из два разлога. Први је разлог тај, што се римски епископ са гледишта неких саборских правила (II вас. 2, III вас. 8) може сматрати да нема права да се меша у црквени живот енглеског народа, који има своју независну од Рима црквену управу. Дакле, у овом случају питање се своди на јурисдикцију римског епископа у Енглеској, и ако ово питање буде решено у негативном смислу, то ће се јавити друго питање: о законитости краљевске власти у црквеној управи. Други разлог, по коме М. Паркер и лица која су га рукополагала могу бити оправдана, је тај, што се римски епископ може сматрати као епископ или митрополит који је отступио од вере и који је искључен из сваког црквеног општења (III вас. 1). Али ту треба имати у виду да римском епископу не суде епископи као што захтевају канони (карт. 12, 15, сард. 3, 4, 5 и прав. цар. 394 г.), јер су сви епископи сем једног одрекли да се покоре новом поретку, него световна власт, која даје епископска пуномоћија таквим лицима, која треба судити на основу канона, пошто су сва била ожењена и у питањима вере нису била исправна¹.

Дакле, са гледишта канона старе цркве, енглеска јерархија, уколико води порекло од В. Барло-а, Џ. Хоџкинса, Џ. Скори-а и М. Кавердела, према мишљењу А. Булгакова, које заступамо и ми, треба да буде призната као незаконита. Изузетне прилике у којима је био установљен стари поредак црквене управе у Енглеској дају право да се о каноничности енглеске јерархије донесе блажији суд, али то зависи од целе цркве, односно од њене саборне одлуке. Имајући у виду добре последице за цео хришћански свет које би наступиле у случају васпостављања општења са англиканством, црква, каже Булгаков, може да жртвује слово канона задржавши њихов дух — дух узајамне хришћанске љубави².

Решење питања о валидности енглеске јерархије зависи и од тога да ли учење Енглеске цркве о јерархији са догматског гледишта одговара учењу старе Васељенске цркве. Другим речима, пред нама се сада поставља питање

¹ А. Булгаковъ, *op. cit.*, стр. 539—540.

² А. Булгаковъ, *op. cit.*, стр. 541.

да ли постоји у англиканском вероучењу пастирство *de jure divino*, или *de jure humano*. Од оваког или онаког решења овога питања зависи решење питања: да ли је енглеска јерархија у правом смислу свештенство (*ἱεράτευμα, ἱερωσύνη, ἱερατεία* — *sacerdotium*), слично служењу самога Исуса Христа које се састоји у свештенослужењу (*ἱερουργία*) или је енглеска јерархија само један од облика друштвеног служења (*leitourgía, διακονία* — *ministerium*) које само задовољава религиозне потребе извесног круга људи. На излагање учења Енглеске цркве по овоме питању ми сада и прелазимо.

Глава четврта

Учење Енглеске цркве о јерархији налази се у XXIII, XXXII и XXXVI члану „Articles of Religion“ и у „The Book of Common Prayer“, тамо где се говори о чину постављења и посвећења епископа, свештеника и ђакона. Зауставићемо се прво на „Articles of Religion“ и то на члану XXIII.

Члан XXIII у латинском тексту носи наслов: „Nemo in Ecclesia ministret nisi vocatus“ („Нико у цркви да не служи осим позвато“)¹ или у скраћеном облику „De vocatione ministrorum“ („О позиву служитеља“)². У овоме члану читамо:

„Никоме није слободно присвајати себи службу јавне проповједи или вршења тајни у цркви, ако раније није био законито позван и послан да то обавља. И оне морамо сматрати за законито позване и послане који буду изабрани и примљени за овај посао преко људи, којима је јавно дата у цркви власт позивати служитеље и слати их у виноград Господњи“.

Језик члана јо позајмљен из Аугсбуршког исповедања.³ При упоређњу латинског текста с енглеским налазимо раз-

¹ А. Рождественскій, Символическія и богослужебныя книги Англиканской церкви, стр. 242.

² Niemeyer, *Collectio Confessionum in Ecclesiis Reformatis publicatorum*. Lipsiae 1840. Види превод Д. Јакшића — Весник С. ц., 1928, нов. — дец., стр. 734.

³ Conf. august p. I art. XIV; Apolog. ad. art. XIV.

лику у терминологији. У енглеском тексту место речи Church (црква), која одговара речи „ecclesia“ латинског текста, стоји congregation, што значи скуп, збор. Лица која имају право позивати и слати служитеље у те конгрегације нису названа јерархијом, а власт која има право да поставља друге на служење у том друштву зове се друштвена (publick) и даје се у истој конгрегацији. Служење није названо свештенством (priesthood=sacerdotium), већ „ministering“, тј. служење уопште, а они који се шаљу на служење названи су просто „ministers“, а не свештеници (priests = sacerdotes). Међутим у латинској редакцији овога члана налази се појам ecclesia (црква) и власт која позива служитеље и шаље их у виноград Господњи, по смислу члана, даје се у цркви („publice concessa est in ecclesia“). Али енглеска редакција даје право за претпоставку да се реч ecclesia у XXIII члану латинске редакције разуме друкчије него ли у православном богословљу утолико пре што се у другим члановима реч ecclesia преводи речју church, а не congregation. „Тако је из енглеског члана, каже А. Булгаков, отстрањен појам о свештенству, о свештеницима“.¹

Што се тиче садржине члана, то се у њему говори о обичној служби јавне проповеди и вршења тајни, и ништа се не говори о служби која стоји у вези са црквеном управом. У овом члану дакле срећемо се са истом чињеницом као и у члану XIX, где је исто тако из појма о цркви изостављена трећа битна ознака — законска, Богом установљена црквена власт (јерархија).² Даље, у члану се каже да право јавне проповеди и вршења тајни у цркви припада онима који су законито позвани и послани за то, и да за законито позване и послане морамо сматрати оне „који буду изабрани и примљени за тај посао преко људи, којима је јавно дата у цркви власт позивати служитеље и слати у виноград Господњи“. Можемо се сложити с обичним тумачењем да се под „људима којима је јавно дата власт у цркви“ овде разумеју епископи, али се у члану прећуткује питање о божанском праву епископа. Ови се ту називају „homines“, „под којима

¹ А. Булгаковъ, *op. cit.*, стр. 542- 543.

² А. Рождественскій, *op. cit.*, стр. 335-336 и П. Лепорскій, Тридцать девять членовъ церкви английской, стр. 15.

се подједнако могу разумети, каже А. Рождественски, и католички и православни епископи и лутерански суперинтенденти са својим конзисторијама и презвитеријанске колегије реформатора ¹ О извору власти исто тако се у члану ништа не говори: да ли је тај извор божански или људски, због чега се под њим може разумети, по речима А. Рождественског, „и невидљива глава цркве, Христос (у православљу), или краљ (у англиканству), и најзад сама црква или, тачније, једна или друга приватна црквена општина (у протестантизму).²

Дакле, члан XXIII нимало не смета да се епископат и уопште јерархија разуме као установа чисто човечанског порекла.³

У извесном односу с учењем о јерархији стоји члан XXVI, чији наслов гласи: „Ministorum malitia non tollit efficaciam institutionum divinarum“ („Недостojност служитеља не уништава дејства божанских установа“). Навешћемо његов текст у српскохрватском преводу:

„Ма да су у видљивој цркви са добрима увјек измјешани недостojни, и понекад стоје на челу службња ријечи и вршења тајни, ипак пошто не раде у име своје већ у име Христово, и служе по Његовој заповјести и ауторитету, слободно је користити се њиховим служењем, како у слушању ријечи Божје, тако у примању тајни. И због њихове недостojности не уништава се дјејство Христових установа нити се умањује благодет Божјих дарова, уколико се тиче онијех, који примају са вјером и прагилнооно што им се предлаже, што је због установе и обећања Христовог ефикасно, иако је извршено кроз недостojне.

Ипак се на дисциплину цркве односи, да се води истрага против недостojних служитеља и да буду оптужени од онијех, који знају њихове злочине, те су најзад осуђени на основу праведног доказа да буду свргнути“.⁴

Члан има два дела: догматски и канонски. У првом се излаже учење према којем тајне дејствују независно од

¹ А. Рождественский, *op. cit.*, стр. 247.

² *Ibid.*, стр. 247–248.

³ П. Лепорский, *op. cit.*, стр. 16.

⁴ *Вестник С ц.*, 1928, нов. — дец., стр. 734–735 и А. Рождественский, *op. cit.*, стр. 274.

моралног стања њихових извршилаца. За наше питање важно је обратити пажњу на то да се овде служење црквено, између осталог, вршење тајни, остварује не у име људи него у име Христово, на основу датог им пуномоћија и власти“ („in Christ's name and do minister by his commission and authority“), тј. спроводи се мисао о божанском пореклу служења у цркви, о пореклу његовом од Исуса Христа. Иако се лице које врши то служење зове само „minister“ а служење — „ministration.“¹

У другом делу видимо исто што и у члановима XIX и XXIII који свесно избегавају одређивање свега што се односи на црквену управу и дисциплину. Члан XXVI не само да не говори о томе коме припада суд над недостојним служитељима цркве, него избегава употребу самог имена суда, што би неизбежно изазвало у свести читаоца претставу о лицима која врше судске функције. Члан се ограничава само на материјалну страну судског акта — кривицу и сведочанство сведока.²

Неодређеност учења о јерархији изложеног у XXIII и XXVI нимало не отсрађује ни последњи члан који се односи на то питање, а то је члан XXXVI: „De Episcoporum et Ministrorum Consecratione“ („О посвећивању епископа и служитеља“). У српскохрватском преводу овај члан гласи:

„Књига о посвећењу архиепископа и епископа и постављењу презвитера и ђакона издана недавно у вријеме Едуарда шестог и потврђена у исто вријеме ауторитетом парламента садржи све што је потребно за такво посвећење и постављење и нема ничега што би само по себи било сујевјерно или непобожно. Стога сви који су по обреду те књиге посвећени или постављени од друге године раније споменутог краља Едуарда, па све до нашега времена, или који у будуће по истим обредима буду посвећени или постављени, одређујемо да јесу и да ће бити правилно и редовно и законито посвећени и постављени.“³

¹ А. Булгаковъ, *op. cit.*, стр. 543.

² А. Рождественскій, *op. cit.*, стр. 279.

³ Весник С. ц., 1928, нов.—дец., стр. 737—738 и А. Рождественскій, *op. cit.*, стр. 312.

Овде се потврђује чин посвећења, састављен 1549—1550 године за време Едуарда, као и посвећења извршена на основу тога чина. У члану се говори о јерархијском уређењу Енглеске цркве, а ништа се не говори да је то уређење једино могуће и битно неопходно за живот цркве. „Несумњиво, каже Gibson, да се све на што нас обавезују стварне речи члана, састоји у томе да је епископство само по себи нити сујеверно нити непобожно. Ово значи ништа више него да је оно само допуштена форма црквене управе и оставља отворено питање да ли се оно јавља као једини облик“,¹ тј. безусловно неопходан.

Изложено учење у „Articles of Religion“ о јерархији толико је непотпуно и неодређено да оставља место за многа питања која неопходно траже разјашњење. Енглески чланови не објашњавају: шта треба разумети под вишом влашћу, која има право постављења служитеља у винограду Господњем? Да ли признају они црквену јерархију као установу човечанску или виде у њој божанску установу? Да ли служитељи цркве примајући посвећење примају нарочите благодатне дарове или добијају само правна пуномоћија и тиме се не одликују по својој суштини од обичних верних? То су питања која имају веома важан значај, а ипак остају необјашњена у члановима. Због овога прелазимо на други симболички извор енглеског вероучења — на „Prayer Book“, односно на „The Form and Manner of Making, Ordaining, and Consecrating of Bishops, Priests and Deacons“ („Форма и начин произвођења, рукоположења и посвећења епископа, свештеника и ђакона“).

Ф. Рајевски

(Наставиће се)

---

¹ Gibson, *The Thirty-nine Articles*, p. 744, cf. П. Лепорский, *op. cit.*, стр. 17.